

FILIP ROT

PROFESOR
ŽUDNJE

Preveo
Svetozar M. Ignjačević

■ Laguna ■

Naslov originala

Philip Roth

THE PROFESSOR OF DESIRE

Copyright © 1977, Philip Roth

All rights reserved

Translation copyright © za srpsko izdanje 2019, LAGUNA

Ilustracija na koricama: Lidija Šijačić

Kolo IV / Knjiga 15

NAPOMENA PREVODIOCA

U tumačenju pojedinih reči iz jidiša i izraza vezanih za jevrejsku tradiciju, kolegijalnu pomoć pružio mi je Eugen Veber, na čemu mu i ovim putem zahvaljujem.

Kupovinom knjige sa FSC oznakom pomažete razvoj projekta odgovornog korišćenja šumskih resursa širom sveta.

NC-COC-016937, NC-CW-016937, FSC-C007782

© 1996 Forest Stewardship Council A.C.

PROFESOR ŽUDNJE

SADRŽAJ

PROFESOR ŽUDNJE11

Zoran Janković

Filip Rot: Čovek, tačka, zarez 283

Za Kler Blum

I SKUŠENJE mi se prvi put pojavljuje u upadljivoj spodobi Herbija Brataskog, organizatora društvenog života, vođe orkestra, pevuškala, komedijanta i ceremonijal-majstora u hotelu koji je moja porodica držala u jednom planinskom odmaralištu. Kada nije upakovan u elastične kupaće gaćice kakve nose takmičari za titulu Mister univerzuma, u kojima drži časove rumbke kraj bazena, obučen je da obori s nogu, obično u svoj dvobojni, krmezni i bledožuti, „lokerski“ sako i široke limun-žute pantalone, koje se postepeno sužavaju, da bi se sasvim stegle baš iznad njegovih belih, rupičastih šimika. U džepu ima uvek spremnu novu žvaku, dok se jednom već sladi, sporo, drsko je premećući po onome što moja majka posprdno zove Herbijeva „klepetuša“. Ispod modernog, uzanog kroko kaiša i zlatnog lanca-visuljka za ključeve, jedno koleno klimata mu se u pantalonama, dok drži takt uz bubnjeve koje samo on čuje u tom Kongu, koji predstavlja njegovu glavu. U našim reklamnim brošurama (koje sam,

od četvrtog razreda, ja sastavljao, u saradnji sa vlasnikom hotela) ističe se da je Herbi „naš jevrejski Ksavijer Kugat i naš jevrejski Džin Krupa – združeni u jedno“; nadalje, opisan je kao „drugi Deni Kej“; i, naposletku, tek toliko da svi shvate da ovaj dvadesetogodišnjak od šezdeset i kusur kila nije makar ko i da *Mađarski rojal hotel* Kepešovih nije *baš* makar gde, kao „drugi Toni Martin“.

Izgleda da su naši gosti skoro isto toliko očarani Herbijevim bestidnim egzibicionizmom koliko i ja. Novopridošli gost jedva bi se i smestio u prelakovanu pletenu naslonjaču-ljuljašku na verandi, a već bi mu neka stara mušterija, tek prethodne nedelje prispela iz užarenog grada, davala obaveštenja iz prve ruke o ovom čudu našeg plemena. „Ček’ samo da vidite ten tog momka. Prosto, brate, ima tu vrstu kože – nikad ne pregori, samo crni. A od prvog dana je na suncu. Momak ima kožu kao iz vremena Biblije.“

Zbog oštećene bubne opne, naš glavni adut – kako Herbi voli sebe da naziva, naročito uprkos neodobravanju moje majke – ostaje sa nama za sve vreme trajanja Drugog svetskog rata. U naslonjačama i za kartaškim stolovima razvija se diskusija o tome da li je ta mana urođena ili samoizazvana. Ideja da je nešto drugo nego majčica priroda moglo onesposobiti Herbija da se bori sa Tojom, Musolinijem i Hitlerom – ja sam stvarno ovansebljen i lično smrtno uvređen i na samu takvu pomisao. Ipak, kakve Tantalove muke kad zamišljam kako Herbi uzima iglu ili čačalicu u ruke – uzima ledenu iglicu – i namerno unakazuje samog sebe kako bi nadmudrio vojnu lekarsku komisiju.

„Od njega me to ne bi iznenadilo“, kaže gost A-ovic; „ništa me ne bi iznenadilo od tog mahera. Puška čovek!“ „Ma, hajde, on da uradi tako nešto! Taj momak je rodoljub ko i svi drugi. Da vam ja kažem kako je postao nagluv, i, evo, pitajte ovog doktora ovde, nisam li u pravu; to je, brate, od lupanja po tim bubnjevima“, kaže gost B-ovic. „O, kako taj momak lupa bubnjeve“, kaže C-ovic; „zaslužio je da iz ovih stopa ode na neki prvoklasan podijum – i ja mislim da je jedini razlog što već nije taj što, kako rekoste, ne čuje dobro od tih svojih bubnjeva.“ „Ipak“, veli D-ovic, „on ne kaže određeno ni 'da' ni 'ne', kad ga pitate da li je to uradio nekim predmetom ili tako nešto slično.“ „Ali tu se pokazuje zabavljač u njemu; prosto vas drži u neizvesnosti. Čitav njegov arsenal sastoji se u tome što je dovoljno lud da bi bilo šta uradio – u tome je kod njega ceo *štos*.“ „Ipak, čak i šaliti se s tim meni ne izgleda ispravno. Jevrejima je ionako svega preko glave.“ „Ma, molim vas, mislite li da bi momak koji se tako oblači, sa lancem za ključeve i sa takvom telesnom građom na kojoj radi dan i noć, plus sa tim bubnjevima – da bi on naneo sebi ozbiljnu fizičku povredu samo zato što se protivi ratnim naporima?“ „Slažem se, sto posto. Džin, molim.“ „E, načisto si me ukebao, kurvin sine. Za koji andrak držim ove žandare, ko će na to da mi odgovori? Čujte, znate li šta nećete naći ni za lek? Nećete naći momka koji tako dobro izgleda i koji je tako smešan kao on. Imati takav izgled, i biti smešan, i tako šizeti za bubnjevima, za mene je to nešto specijalno u analima šou-biznisa.“ „A kakav je tek u bazenu! I na dasci za skakanje! Da ga Bili Rouz ždrakne kako onako lakrdija u vodi, odma' bi ga uzeo za

svoj šou na vodi.“ „A šta kažete o njegovom glasu?“ „Kad se samo ne bi *zafrkavao* s njim – kad bi samo *ozbiljno* pevao.“ „Kad bi taj momak ozbiljno pevao, mogao bi biti u Metropoliten operi.“ „Kad bi pevao ozbiljno, za ime boga, bio bi crkveni pojac, bez problema. Bio bi kadar srce da ti slomi. Zamislite samo kako bi izgledao u belom talitu sa onakvim tenom!“ U toj tački diskusije najzad me primete kako raduckam na jednoj igrački-modelu engleskog aviona spitfajer, kraj ograde verande. „Ej, mališa Kepešu, dođi ovamo, malo prislušivalo. Na koga bi voleo da ličiš kad porasteš? Slušajte ovo – za trenutak prestanite da mešate karte. Ko je tvoj junak, mališa?“

Ja ne moram da promislim dvaput, čak ni jedanput. „Herbi“, odgovaram, na veliko uveseljenje muškog jevrejskog skupa. Jedino mamice izgledaju pomalo prestravljene.

Da, gospođe, pa ko bi drugi i mogao biti? Ko je drugi tako bogato obdaren da je kadar da imitira Kugatov naglasak, zvuk ovnujskog roga na praznik izmirenja i, na moj zahtev, pikiranje lovca nad Berhtesgadenom – *plus* Firera kako šizi dole? Herbijev entuzijazam i virtuoznost su toliki da moj otac ponekad mora da ga opomene da svoje imitacije zadrži za sebe ma koliko jedinstvene one bile. „Ali“, buni se Herbi, „prdež mi je savršen.“ „Može biti, što se mene tiče“, odgovara gazda, „ali nikako u mešovitom društvu.“ „Ali ja sam na tome radio mesecima. Slušajte!“ „O, Brataski, poštedite me, molim vas. To baš nije nešto što pristojan, umoran gost želi da čuje u kazinu posle večere. Valjda možete to da uvažite? Ili ne možete? Ponekad ne shvatam šta je u toj vašoj glavi. Zar ne vidite da su ovo ljudi koji se striktno drže jevrejskih propisa? Zar

ne shvatate da su u pitanju žene i deca? To je, prijatelju moj, vrlo prosto – rog je za praznike, a ono drugo je za toalet. I tačka, Herbi. Svršeno.“

I tako on dolazi k meni, svom odanom sledbeniku obuzetom strahopoštovanjem, da imitira trubljenje i dobovanje, koje mu je moj mojsijevski otac zabranio da izvodi u javnosti. Ispostavlja se da je on kadar ne samo da podražava ceo dijapazon zvukova – od slabašnog prolećnog žamora do kraljevskog pozdrava paljbom sa dvadeset jednim plotunom – pomoću kojih ljudi ispuštaju gasove, već i da može da „podražava dijareju“. Ne, brzo dodaje, nekog zlosrećnog mučenika – to je naučio još u gimnaziji – već punu vagnerijansku melodiju fekalnog *Sturm und Dranga*, „Mogao bih dospeti u Riplijevu rubriku“, kaže mi on. „Čitaš Riplija, zar ne – e pa, onda, presudi sam!“, začujem zvuk otvaranja rajsferšlusa. Zatim obilat štrcaj u emajliranu šolju. Onda povlačenje vode, praćeno grgotom i štucanjem slavine koja nedragovoljno počinje da prokapljuje. A sve to izlazi iz Herbijeve usta.

U stanju sam da mu ničice padnem pred noge.

„Čuj, sad, *ovo!*“ Dve ruke kako sapunjaju jedna drugu – ali samo prividno, u Herbijeve ustima. „Cele zime sam išao u javni toalet, prosto sedeo i slušao.“ „Stvarno?“ „Svakako. Čak i samog sebe slušam kad god idem na kenjažu.“ „Stvarno?“ „A tvoj stari, kakav je to ekspert! Međutim, za njega je to jednostavno – prljavo! I tačka!“ dodaje Herbi, potpuno istim glasom kao u mog matorog.

I stvarno misli sve što kaže. Pitam se kako je to moguće. Kako to da Herb toliko zna i tako strasno voli zvonjavu iz klozeta? I zašto ćifte, tvrdi na ušima, kao moj otac, tako malo za to mare?

Tako vam to izgleda preko leta, kad sam obuzet demon-
skom čarolijom našeg bubnjara. Onda Jom Kipur dolazi,
a Brataski odlazi. I kakve vajde od onog što neko kao on
ima da nauči dečaka u razvoju? Naši -vici, -berzi i -štajni
se prekonoc raspršuju u krajeve meni isto toliko daleke kao
Vavilon – Semiramidine vrtove po imenu Pelam, Kvinz
ili Hekensek – a lokalni teren ponovo preuzimaju meštani
koji obdelavaju njive, muzu krave, drže dućane i preko cele
godine rade za opštinu i državu. Ja sam jedno od dvoje
jevrejske dece u razredu od dvadeset pet đaka, i smisao za
pravila ponašanja i društveni prestiž (u meni isto toliko,
izgleda, ukorenjeni kao i prijemčivost za ono što je uzbu-
dljivo, pre naglašeno i nastrano) nalažu mi, ma koliko bio u
iskušenju da potprašim top i pokažem ovim gedžovanima
neki od Herbijevih vatrometa, da ne treba da se od svojih
školskih drugova razlikujem u bilo čemu drugom osim u
ocenama. Da činim drukčije, shvatam – čak i da otac ne
mora da me opomene – ne bi me nikud odvelo. A nikud
nije mesto u koje se od mene očekuje da stignem.

I tako, nalik na dečaka sa ilustracija u kakvom kalen-
daru, ja šipčim planinskim putem, skoro dve milje kroz
valovite smetove, do škole u kojoj provodim zime, kao
najbolji đak, dok daleko dole na jugu, u najvećem od
svih gradova, gde se svašta događa, Herbi (koji danju
prodaje linoleum u ujakovoj firmi, a subotom i nedeljom
svira u jednom latinoameričkom kombo sastavu) nastoji
da usavrši poslednju od svojih klozetskih egzibicija. O
svom napredovanju piše mi u pismu koje držim skriveno
u zakopčanom zadnjem džepu pantalonica i pročitava-
m kad god ulučim priliku; osim rođendanskih čestit-
ki i poštanskih maraka poslatih „na ugled“, to je jedina

pošta koju sam ikad dobio. Naravno, prestravljen sam pri pomisli da će, ako propadnem pod led dok se klizam ili slomim vrat dok se sankam, neko od mojih drugara iz škole pronaći koverat sa žigom Bruklina i da će onda svi stajati oko mog leša držeći zapušene noseve. Otac i majka biće mi zauvek osramoćeni. *Mađarski rojal hotel* izgubiće ugled i otići na doboš. Verovatno neće dozvoliti da me sahrane međ' grobljanskim zidovima zajedno sa drugim Jevrejima. A sve to zbog onoga što se Herbi usuđuje da napiše na listu hartije i onda pošalje državnom poštom jednom devetogodišnjem detetu za koje svet (pa, prema tome, i ono samo) uobražava da je nevinašce. Zar Brataski zaista ne može da shvati šta pristojan svet misli o takvim stvarima? Zar on ne zna da čak i samim tim što šalje ovakvo pismo, on verovatno krši neki zakon, a mene čini saučesnikom? Ali, ako je tako, zašto ja i dalje nosim inkriminirani dokument svuda sa sobom, po ceo bogovetni dan? On mi je u džepu čak i dok se borim za prvo mesto u obaveznom nedeljnom takmičenju u pravopisu protiv drugog finaliste, briljantne, kudravokose Madeline Levin, moje istovernice i buduće koncertne pijanistkinje; on mi je u džepu pidžame čak i noću, da bih ga pročitao uz svetlost baterije ispod pokrivača, a onda zaspao s njim, držeći ga tik uz srce. „Upravo osvajam veštinu zvuka koji se dobija kad se hartija povuče s kotura. To mi, momče, ide ko po loju. Samo Herbert L. Brataski, i niko drugi na svetu, sada može da imitira šoranje, kenjanje, proliv – plus odmotavanje guz-papira. Ostaje mi, dakle, da osvojim samo još jedan vrh – brisanje!“

Do svoje osamnaeste godine, kada postajem bruoš na Univerzitetu Sirakuza, sklonost ka podražavanju kod

mene gotovo je ravna učiteljskoj, samo što, umesto imitacija u stilu Brataskog, ja imitiram Brataskog, goste i članove personala. Predstavljam našeg šefa sale, Rumuna, u smokingu, kako smešta psa u trpezariju – „Izvolite, msje Kornfeld... Još kože, madam?“ – a onda juri natrag u kuhinju i na najprostijem jidiš narečju preti da će zadaviti pijanog glavnog kuvara. Predstavljam naše nejevreje, trapavog potrčka Džordža, kako sramežljivo posmatra čas rumbe za dame kraj bazena, i grmalja Bada, ostarelog mišićavog spasioca (i čuvara imanja), kako lako zabacuje neku domaćicu što provodi svoj godišnji odmor, a zatim, ako uspe, i njenu kćer-udavaču, koja sunča svoj novi, plastičnom hirurgijom stečen nos. Imitiram čak i dug dijalog (tragično-komično-istorijsko-pastoralni) mojih mrtvosanih roditelja, kada se spremaju na počinak veće po završetku sezone. Činjenica da najobičnije događaje iz mog predašnjeg života drugi smatraju tako *zabavnim* pomalo me začuđuje – kao što me u prvi mah zbunjuje otkriće da, izgleda, nisu svi imali priliku da im godine u kojima su se formirali budu tako gusto naseljene slikovitim ličnostima. A nisam ni uobražavao da sam i ja sâm tako izrazita ličnost.

U toku prvih semestara u koledžu dodeljuju mi glavne uloge u studentskim predstavama Žiroduovih, Sofoklovih i Kongrivovih komada. Pojavljujem se i u jednoj muzičkoj komediji, u kojoj pevam i čak igram u svom stilu. Izgleda da nema stvari koju ne mogu da odigram na pozornici – kao što, izgleda, nema stvari koja bi me *odvratila* od pozornice. Na početku druge godine, roditelji mi dolaze u posetu i gledaju kako igram Tiresiju – u mom tumačenju starijeg od njih oboje zajedno – a zatim, na prijemu u

čast premijere, s nelagodnošću gledaju kako se odazivam zahtevu glumaca da ih zabavim imitiranjem kneževskog rabina sa savršenim izgovorom, koji svake godine „potrže toliki put“ iz Pafkipsija da bi vršio prazničnu službu u hotelskom kazinu. Sutradan ujutru vodim ih u obilazak univerzitetskog naselja. Na putu ka biblioteci, mnoge kolege mi čestitaju na čudesnom glumljenju starosti pret-hodne večeri. Ganuta – ali podsećajući me istovremeno, uz primenu svoje karakteristične ironije, da je u ne baš dalekoj prošlosti toj zvezdi pozornice ona menjala i prala pelene – moja majka kaže: „Tebe već svi poznaju, ti si slavan.“ A moj otac, potiskujući razočaranje, pita po ko zna koji put: „Od medicine, znači, ništa?“ Na to mu ja po deseti put – naglašavajući da je već *deseti* put – odgovaram: „Ja želim da se bavim glumom.“ I sâm u to verujem, sve do onog dana kada iznenada, u mom stilu, gluma počne da mi se čini najbesciljnijim, najprolaznijim i patetično najsamosvesnijim od svih zanimanja. Ogorčeno napadam samog sebe što sam dozvolio bukvalno svakom da me već upozna, da nazre dubine bezumne taštine koju, usled ograničenosti, nisam ranije uspeo da otkrijem, čak ni samome sebi. Neuvijena istina o mojim dosadašnjim stremljenjima toliko me unižava da razmišljam da odem u neku drugu školu, gde mogu da počnem iz početka, neokaljan u očima drugih egomanijakalnom žudnjom da budem u žiži pažnje i primam aplauze.

Slede meseci u toku kojih svake druge nedelje pokajnički nalazim neki novi cilj kome bih stremio. *Hoću* da odem na medicinu i spremam se za hirurga. Mada možda kao psihijatar mogu da budem od još veće koristi čovečanstvu. Postaću advokat... diplomata... *zašto ne* rabin,

samo studiozan, kontemplativan, *dubokouman*... čitam *Ja i ti* Martina Bubera i hasidske legende i, kad dođem kući na raspust, ispitujem roditelje o istoriji naše porodice u staroj postojbini. Međutim, pošto ima preko pedeset godina otkako su se moji deda i baba doselili u Ameriku, a pošto su oni mrtvi a njihova deca, uglavnom, nemaju nikakvog interesovanja za naše korene u Srednjoj Evropi, osim onog najsentimentalnijeg, to s vremenom dižem ruke od tog istraživanja, a samim tim i od maštarije o rabinstvu. Mada ne i od nastojanja da se prihvatim nečeg suštinskog. Još uvek se s krajnjim gađenjem sećam svoje oronulosti u *Kralju Edipu*, vragolastog šarma u *Finijanovoj dugi* – tog odvratnog *glumatanja!* Dosta lakomislenosti i bezumnog puvakanja! U dvadesetoj godini moram prestati da izigravam druge i postati ono što stvarno jesam, ili bar početi da izigravam ličnost za koju verujem da sada treba da postanem.

Ispostavlja se da je ta buduća ličnost – buduće ja – jedan trezven, povučen i prilično obrazovan mladić, predan izučavanju evropskih književnosti i jezika. Moje kolege-glumce zabavlja način na koji napuštam pozornicu i povlačim se u jedan pansion, uzimajući za drugare one velike pisce koje, kao neiskusni student, nazivam „arhitektima mog duha“. „Da, Dejvid se povukao iz ovog sveta“, čujem da je izjavio moj suparnik iz dramske sekcije, „da postane sveštenik“. U redu, ima u meni oholosti i, očigledno, moći da dramatizujem sopstvenu ličnost i njena životna opredeljenja, ali sam, iznad svega, apsolutista – *mladi* apsolutista – i ne znam kako da zbacim sa sebe neku košuljicu, osim da uvučem skalpel i oderem je sa

živog mesa. Tako, eto, u dvadesetoj godini, ja pokušavam da ukinem protivrečnosti i prebrodim nepostojanosti.

Narednih godina na fakultetu živim skoro kao što sam živeo za vreme onih zima svog dečastva kada je hotel bio zatvoren, a ja iščitavao stotine knjiga pozajmljenih iz biblioteke tokom stotine snežnih mećava. Za tih arktičkih meseci, svakodnevno teče posao oko opravki i glancanja hotela – slušam zvuk gusenica kako se urezuje u izbrazdane ceste, čujem kako daske padaju s kamiona u sneg i proste, inspirativne šumove čekića i testere. Iza praga, na kome se stvrdnuo sneg, vidim kako se Džordž i grmalj Bad odvoze da uredе kabine, dole, kraj pokrivenog bazena. Mahnem rukom, Džordž zatrubi... i imam osećanje da su Kepešovi sada tri životinje u udobnom, utvrđenom zimovniku; Mama, Tata i Sin, bezbedno ušuškani u Porođičnom raju.

Umesto slikovitih gostiju lično, zimi su sa nama njihova pisma, koja moj otac čita naglas, sa punom zvučnošću i slikovitošću, za trpezarijskim stolom. Njegova specijalnost je, kako on to vidi, da *prodaje samog sebe*, a i da ljudima *pokaže šta je dobar provod*, ophodeći se prema njima, ma kako neuljudni oni bili, kao prema *ljudskim bićima*. Izvan sezone, međutim, jezičak na vagi moći malo se pomera i klijentela, puna nostalgije za punjenim kupusom, suncem i smehom, odriče se svoje despotske oholosti. „Dovoljno je da se upišu u knjigu gostiju“, kaže moja majka, „i svaki kočijaš i njegova smrdljiva žena odmah postaju vojvoda i vojvotkinja od Vindzora“ – i počinje da se ponaša prema mom ocu kao da je i on pravi pripadnik ljudske vrste, a ne samo pogodna meta za njihovo nezadovoljstvo i pravi

čovjek za njihove smešne kraljevske navike. Kada je sneg najdublji, ponekad se nađe po četiri-pet pisama punih novosti nedeljno – o veridbi u Džekson Hajtsu, o prese-ljenju u Majami iz zdravstvenih razloga, o otvaranju nove radnje u Vajt Plainsu... O, koliko samo on uživa da bude obavešten o svemu, i onom najboljem i onom najgorem, što im se dešava u životu. Njemu to služi kao dokaz šta *Mađarski Rojal hotel* stvarno znači ljudima – u stvari, kao potvrda svega, a ne samo svrhe njegovog hotela.

Pošto završi sa čitanjem pisama, on raščisti krajičak stola i, pored tanjira s majčinim kiflicama, svojim izdu-ženim rukopisom sastavlja odgovore. Ja ispravljam pra-vopis i ubacujem interpunkciju tamo gde je on ostavio crtice, koje razbijaju njegov jedan jedini produženi pasus u nejednake gromade filozofiranja, prisećanja, proroko-vanja, mudrovanja, političke analize, saučešća i čestitki. Zatim moja majka otkucava svako pismo na hotelskom papiru – ispod odštampanog teksta koji glasi: „*Evropsko gostoprimstvo u divnom planinskom ambijentu. Strogo poštovanje verskih propisa u pogledu ishrane. Srdačno Vaši, vlasnici, Abe i Bela Kapeš*“ – i dodaje postskriptum kojim potvrđuje rezervacije za sledeće leto i umoljava da se pošalje mali avans.

Pre no što je srela mog oca, za vreme jednog odmora u ovim istim brdima – tada je on imao dvadeset jednu godinu i bio bez posla, provodeći leto kao sezonski rad-nik-kuvar – ona je, već tri godine po izlasku iz školske klu-pe, radila kao sekretarica kod advokata. Legenda kaže da je bila pedantna i savesna devojka neobičnih sposobnosti, koja je živela jedino zato da bi služila patricijskim advo-katima iz Volstrita, kod kojih je bila zaposlena, ljudima

o čijoj će veličini – *kako* moralnoj, *tako* i fizičkoj – do kraja života pričati sa punim poštovanjem. Njen g. Klark, unuk osnivača advokatske firme, još uvek joj redovno šalje rođendanske čestitke putem telegrama, čak i pošto se povukao i otišao da živi u Arizoni; i svake godine, držeći telegram u ruci, ona sanjalački govori mom očelavelom ocu i meni mališanu: „O, kako je to bio visok i zgodan čovek. Još uvek pamtim kako je ustao od stola kad sam došla u njegovu kancelariju na razgovor o zaposlenju. Mislim da nikad neću zaboraviti to njegovo držanje.“ Međutim, desilo se, eto, da ju je jedan snažan, maljav čovek, jakog, isturenog grudnog koša, mišićav kao Popaj i bez svedodžbe o pripadnosti višoj klasi, spazio kako peva *Amapolu*, naslonjena na klavir, okružena grupom godišnjeodmoraca iz grada, i brzo rekao u sebi: „Ja ću se oženiti ovom devojkom.“ Kosa i oči behu joj tako crne, a noge i prsa tako zaobljeni i „dobro razvijeni“, da je isprva pomislio da bi ona stvarno mogla biti Španjolka. A urođena sklonost ka nepogrešivosti, zbog koje je bila tako draga g. Klarku mlađem, učinila ju je još dražesnijom u očima preduzimljivog mladog pregaoca, sa ne malo gospodarskih osobina u svojoj sopstvenoj, potčinjenoj, slugeranskoj duši.

Nažalost, kad se udala, iste one osobine zahvaljujući kojima je bila pravo blago za svog strogog poslodavca nejevrejina, dovode je gotovo na ivicu nervnog sloma na kraju svakog leta – jer čak i u malom porodičnom hotelu, kakav je naš, uvek ima poneka pritužba koju treba ispitati, poneki nameštenik koga treba nadgledati, čaršavi koje treba prebrojati, jelo koje treba probati, računi koje treba srediti... sve to ide, ide, unedogled, a ona, avaj, nije

kadra da taj posao ostavi licu od koga se očekuje da ga uradi, pogotovo kad otkrije da ga ono ne radi kako treba. Jedino zimi, kada otac i ja preuzimamo nepodobne uloge Klarkovih, oca i sina, a ona sedi, besprekornog držanja, za velikom, crnom pisaćom mašinom – bešumnom remingtonkom – i pedantno otkucava njegove rasplinite odgovore, tada mi pred oči izađe ona smerna i zadovoljna mala senjorita u koju se on na prvi pogled zaljubio.

Ponekad, posle večere, ona čak traži da ja, osnovac, izigram direktora i diktiram joj neko pismo kako bi mogla da mi pokaže opsenarsku veštinu stenografije. „Ti si vlasnik pomorske agencije“, kaže mi ona, mada mi je u stvarnosti tek nedavno dozvoljeno da prvi put u životu kupim perorez. „Hajde, diktiraj.“ Takođe me prilično često podseća kakva je razlika između obične sekretarice i zvanja koje je ona imala, *sekretarice kod advokata*. Moj otac, pun ponosa, potvrđuje da je ona zaista bila najsavršenija sekretarica koja je ikada radila za tu advokatsku firmu – g. Klark mu je baš to napisao u čestitki povodom njihove veridbe. Zatim, jedne zime, kada sam, očito, dovoljno porastao, ona me uči da kucam na mašini. Niko me nikada, ni pre ni kasnije, nije podučavao bilo čemu sa toliko prostodušnosti i uverenja.

Ali to se dešava zimi, za vreme mrtve sezone. Leti, usred gužve, njene oči mahnito streljaju na sve strane i ona kevcé i sikké kao ovčarski pas kome život zavisi od toga da li će neposlušno stado svog gospodara uspeti da otera na pazar. Jedno jedino jagnješće, skrenulo koji metar s puta, i ona se iz sve snage stušti niz džombastu padinu – neko blejanje s druge strane, i ona jurne u suprotnom pravcu. I to tako ne prestaje dok ne prođu veliki praznici,

pa čak ni onda ne prestaje. Naime, čim i poslednji gost ode, mora početi inventarisanje – mora! Istog časa! Šta je sve razbijeno, iscepano, zaprljano, odlomljeno, slupano, iskrivljeno, napuklo, pokradeno, šta sve treba popraviti, zameniti, prefarbati, potpuno izbaciti kao „totalnu štetu“. Na ovu jednostavnu i urednu ženicu, koja ništa na svetu ne voli toliko kao savršenu, neumrljanu kopiju, dobijenu preko indiga, pada dužnost da obiđe sobu po sobu i u svoju knjigu ubeleži veličinu štete koju su našoj planinskoj tvrđavi nanele vandalske horde za koje moj otac uporno tvrdi – uprkos njenom žučnom protivljenju – da su samo druga živa bića.

Baš kao što ljute ketskilske zime svakog od nas ponovo pretvaraju u jednu umiljatiju, zdraviju, bezazleniju i sentimentalniju sortu Kepešovih, tako i u mojoj sobi u Sirakuzi osamljenost počinje da deluje na mene i ja postepeno osećam kako tričavko i puvadžija, srećom, odlazi iz moje kože. To ne znači da uza sve čitanje, podvlačenje i hvatanje beležaka postajem *baš sasvim* nesebičan. Jedna izreka, koja se pripisuje nikom drugom do najznamenitijem samoživcu lordu Bajronu, čini na mene jak utisak svojom milozvučnom mudrošću i razrešava u samo šest reči ono što je počinjalo da izgleda kao dilema nenadmašnih moralnih razmera. Sa izvesnom drskošću, odabranom kao strategija, ja počinjem da je citiram naglas pred kolegincama koje mi se odupiru, sa obrazloženjem da sam suviše bistar za takve stvari. „Marljiv danju“, kažem im, „raspusan noću.“ Umesto „raspusan“, uskoro nalazim da je najbolje da stavim „žudan“ – na kraju krajeva, ne živim u nekom venecijanskom dvorcu, nego u studentskom gradu u državi Njujork; osim toga,

ne mogu da unosim još veći nemir među ove devojke nego što, očigledno, već činim, svojim „rečnikom“ i naraslim ugledom „samotnjaka“. Čitajući Mekolija za kurs iz engleske književnosti, naletim na njegov opis Adisonovog saradnika Stila i uzviknem „Eureka!“; jer eto još *jednog* visokoumnog opravdanja za moje visoke ocene i niske žudnje. „Raskalašnik među učenjacima, učenjak među raskalašnicima.“ Savršeno! Zakucavam to na svoju školsku tablu, zajedno sa Bajronovim stihom, i to pravo iznad imena devojaka koje sam nameračio da *zavedem*. To je reč čije mi najdublje rezonance ne potiču iz pornografske literature ili jeftinih časopisa, već iz mučnog probijanja kroz Kjerkegorovo *Ili-ili*.

Imam samo jednog drugara s kojim se redovno viđam – nervoznog, nezgrapnog, ružnog studenta filozofije, po imenu Luj Jelinek, koji je, u stvari, moj instruktor za Kjerkegora. Kao i ja, Luj stanuje u nameštenoj sobi, u jednoj privatnoj kući u gradu, jer ne voli da živi u studentskom domu, s momcima čije bučne drugarske običaje i on prezire. Da bi se školovao radi u jednoj prčvarnici (bolje i to nego da prima novac od roditelja, malograđana iz Skarsdejla, koje prezire) i vuče sa sobom njen miris kud god krene. Kada se desi da ga dotaknem, bilo slučajno, bilo prosto iz drugarstva ili usled dobrog raspoloženja, on odskoči u stranu kao da se boji da mu ne zagadim njegove smrdljive dronjke. „Ruke k sebi“, zareži. „Šta je s tobom, Kepešu, još uvek jurcaš za nekim jebenim položajem?“ Zar? To mi nije palo na pamet. I za kojim?

Čudnovato, sve što Luj govori o meni, čak i kao uvrede ili bujice grdnji, čini mi se značajnim za onaj ozbiljan poduhvat koji nazivam „samospoznaja“. Pošto, koliko

vidim, nije sklon da udovoljava bilo kome – porodici, fakultetu, gazdarici, dućandžijama, a svakako najmanje onim „buržujskim varvarima“, našim kolegama – ja uobražavam da on stoji u mnogo dubljoj vezi sa „stvarnošću“ od mene. Ja sam jedan od onih visokih momaka talasaste kose, sa rupicom u bradi, koji je još u gimnaziji stekao prijatne manire; i sada, izgleda, ne mogu da ih se otresem, ma kako uporno pokušavao. Naročito kad sam pored Luja, osećam se očajno banalnim; tako sam uredan, tako čist, tako *umiljat*, kad iskrсне potreba, i, uprkos svim svojim uveravanjima u suprotno, još uvek nisam baš sasvim ravnodušan prema spoljašnjem izgledu i dobrom glasu. Zašto ne mogu da budem sličniji Jelineku, da smrdim na pržen luk i gledam na ceo svet s visine? Pogledajte samo štalu u kojoj stanuje! Na sve strane korice hleba, voće, ljuske, otpaci – pravi vašar! Pogledajte samo usirenu papirnu maramicu kraj njegove razrovane postelje, maramicu *prilepljenu* uz njegove dro-njave papuče. Samo koji sekund posle orgazma, čak i u tajnosti zaključane sobe, ja mehanički bacam u korpu za otpatke izdajnički dokaz samobluda, dok Jelinek – kao da uopšte i ne haje šta će svet saznati ili pomisliti o njegovim obilnim ištrecavanjima.

Kada jedan kolega sa filozofije, jednog dana u prolazu kaže da je, „naravno“, moj prijatelj „aktivni“ homoseksualac, ja sam preneražen, prosto ne mogu da shvatim, i nedeljama posle toga nikako da prihvatim. *Moj* drugar? To ne može biti. Naravno, znam da postoje „seka Perse“. Svakog leta smo u hotelu imali po nekoliko takvih na glasu, malih jevrejskih paša na odmoru; na njih mi je prvi put skrenuo pažnju Herbi B. Opčinjen, posmatrao

bih kako ih premeštaju sa sunca u hladovinu, dok oni vrtoglavom brzinom cevče slatke čokoladne napitke na slamčice, a čela i obraze im peru i suše maramice njihovih ropkinja, zvanih Nana, Mama ili Teta. A zatim, bilo je i u školi nekoliko nesrećnika, dečaka rođenih sa rukama zavrnutim kao kod devojčica, koji nisu bili kadri da bace loptu kako treba ma koliko im davali privatne časove strpljivog podučavanja. Ali aktivni homoseksualac? Nikad, nikad, za svojih devetnaest godina! Izuzev, naravno, onaj put, baš posle svečanosti punoletstva, kada sam išao sâm autobusom na filatelističku izložbu u Olbeniju, i kada mi je u pišaonici stanice Grejhaund prišao jedan sredovečan čovek, obučen kao svi poslovni ljudi, i šapnuo preko ramena: „Ej, momak, 'oćeš da ti ga dudlam?“ „Ne, hvala, ne“, odgovorio sam i, što sam brže mogao (mada, nadam se, ne uvredljivo), izašao iz klozeta, iz stanice, uputivši se u obližnju robnu kuću, gde će me progutati gomila heteroseksualnih mušterija. Za sve ove godine, posle toga, nijedan homoseksualac nikad nije progovorio ni reč sa mnom, ili bar ja ne znam da jeste.

Sve do Luja.

Blagi bože, je li to objašnjenje zašto mi je govorio da držim ruke k sebi kad god bi nam se rukavi očešali? Je li to zato što je dodir dečaka za njega bio prepun najozbiljnijih implikacija? Ali, ako je tako, zar jedan tako otvoren i nekonvencionalan čovek, kakav je bio Jelinek, ne bi odmah istupio i to otvoreno rekao? Ili, možda, moja sramna tajna u vezi sa Jelinekom leži u tome što sam ja, ispod površine, sasvim običan i pristojan, ja nikad i ne pitam. Umesto toga, sa strahom iščekujem dan kada će neka Jelinekova reč ili gest otkriti pravu istinu o njemu.

A možda je ta istina sve vreme u meni? Pa naravno! Sve one loptice od papirnih maramica, pobacane po sobi kao mnoštvo cvetića... zar im svrha ne leži u tome da obelodane? Da posluže kao *poziv*?... Zar je tako nemoguće da jedne od narednih večeri ovaj pametni stvor, s nosom kao kljunom u jastreba, koji u načelu prezire upotrebu dezodoransa i već počinje da ćelavi, skoči, na svoj nezgrapni način, iza stola, prekidajući predavanje o Dostojevskom, i pokuša da me zgrabi u zagrljaj? Hoće li mi reći da me voli i suknuti mi jezik u usta? I šta ću mu ja odgovoriti, da li isto ono što nevine, primamljive cure govore meni? „Ne, nemoj, molim te, nemoj! O, Luje, ti si suviše pametan za tako nešto! Zar ne možemo samo da pričamo o knjigama?“

Međutim, baš zato što me ta pomisao toliko plaši – zato što se bojim da mogu ispasti „gejak“ i „gedžovan“, kako me on sa uvažavanjem naziva kada se razidemo u pogledu najdubljeg značenja nekog književnog remek-dela – ja i dalje nastavljam da ga posećujem u njegovim mirisnim odajama, sedim sred njegovog krša i loma i slušam kako on satima glasno razglaba o najluđim i najdosadnijim idejama, a sve vreme molim boga da me ne napadne.

Uskoro Luj biva izbačen sa univerziteta, pre svega zato što se nije pojavio ni na jednom jedinom času u toku čitavog semestra, a zatim što nije blagoizvoleo da primi pismene pozive od svog profesora da dođe i porazgovara s njim o tom problemu. „*Kom* problemu?“, obrecnuo se Luj, rasrđeno, jetko, s gađenjem, zabacujući glavu uvis, kao da „problem“, što se njega tiče, možda lebdi negde gore, u vazduhu. Mada se svi slažu da je Luj čovek izvrsna duha, ipak mu nije odobren upis u drugi semestar prve

godine. Prekonoć on nestaje iz Sirakuze (naravno, bez zbogom) i ubrzo biva pozvan u vojsku. Ovo saznajem od jednog agenta FIB-a, koji dolazi da me ispituje, gledajući me netremice u oči, pošto je Luj dezertirao sa obuke i (kako ja zamišljam) pobjegao od Korejskog rata, te se skriva negde u nekom ćumezu, sa svojim Kjerkegorom i papirnim maramicama.

Agent Makormak pita: „Šta znaš o njegovoj pederskoj istoriji, Dejvi?“ Crveneći, odgovaram: „Ne znam ništa o tome.“ Makormak veli: „Ali kažu da si mu ti bio najdraži drugar.“ „Kažu? Ne znam na koga mislite.“ „Momci iz studentskog grada.“ „To su zlobne glasine – to je potpuno netačno.“ „Da si mu bio pajtaš?“ „Ne, gospodine“, kažem ja, a vrućina mi ponovo sama od sebe grune u čelo, „to da je imao pedersku istoriju. Oni to kažu jer je s njim bilo teško izići na kraj. On je bio neobična ličnost, naročito za ovdašnje prilike.“ „A ti si lepo izlazio s njim na kraj, zar ne?“ „Da. Zašto ne bih?“ „Niko i ne kaže da ne bi. Slušaj, pričaju da si ti pravi Kazanova.“ „Stvarno?“ „Aha. Da baš juriš cure. Je li tako?“ „Valjda“, izbegavam njegov pogled i nagoveštaj koji sadrži njegova primedba – da su cure samo fasada. „A to, međutim, nije bio slučaj kod Luja“, kaže agent dvosmisleno. „Kako to mislite?“ „Reci mi jednu stvar, Dejve. Pomozi mi. Gde misliš da se on nalazi?“ „Ne znam.“ „Ali kad bi znao, ti bi mi sigurno nešto pevnuo.“ „Da, gospodine.“ „Dobro. Evo ti moje posetnice, ako slučajno saznaš.“ „Da, gospodine. Hvala, gospodine.“ On odlazi, a ja ostajem zapanjen načinom na koji sam se vladao, strahom od zatvora, gospodskim manirima, izdajničkim nagonima – i stidom zbog cele te stvari.

A što se tiče cura koje jurim...